

Vlaams
Parlement

ingediend op **524** (2020-2021) – Nr. 1
30 oktober 2020 (2020-2021)

Conceptnota voor nieuwe regelgeving

van Katrien Schryvers, Jo Brouns, Brecht Warnez, Katrien Partyka,
Koen Van den Heuvel en Peter Van Rompuy

tot aanpassing van de regelgeving
op de begraafplaatsen en de lijkbezorging
aan de evoluerende maatschappelijke wensen en noden

Situering

Het Vlaamse regeerakkoord voorziet in een evaluatie en aanpassing van het decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging. Concreet is daarover volgende tekst opgenomen: "Het decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en het decreet Lokaal Bestuur passen we aan zodat ook private actoren het initiatief kunnen nemen tot de oprichting en het beheer van een crematorium, binnen een duidelijk toezichtskader van de Vlaamse overheid (bv. op het vlak van ethiek, milieunormen, ...). Daarnaast evalueren we, in overleg met de lokale besturen en andere betrokkenen (uitvaartondernemers, crematoria, ...) of er nog andere actualisaties mogelijk en wenselijk zijn."

Sedert de totstandkoming van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging is het de eerste keer dat een regeerakkoord een aanpassing en evaluatie van dat decreet in het vooruitzicht stelt.

Dat betekent evenwel niet dat de desbetreffende regelgeving sedert de totstandkoming ervan in 2004 onveranderd zou zijn gebleven. Het tegendeel is waar. Met het decreet van 2004 werden immers een aantal belangrijke vernieuwingen doorgevoerd, zoals de verhoging van de minimale termijn voor de bewaring van een niet-geconcedeerd graf van vijf naar tien jaar, de uitbreiding van de eventuele inhoud van de laatste wilsbeschikking, het niet langer verplichte gebruik van een doodskist, het meenemen van (een symbolisch gedeelte van) de as na een crematie enzovoort. Toch bleken die vernieuwingen onvoldoende om aan de gewijzigde en wijzigende wensen en verwachtingen te voldoen. Dat werd overigens al uitvoerig aangegeven in twee conceptnota's tot aanpassing van die regelgeving die in het Vlaams Parlement ingediend en besproken werden in 2013¹ en 2018².

Gevolg gevend aan die gewijzigde wensen, verwachtingen en behoeften heeft de decreetgever de voorbije jaren het decreet van 16 januari 2004 dan ook al meermaals op verschillende vlakken aangepast. De meest in het oog springende voorbeelden daarvan zijn:

- de mogelijkheid om de asurne thuis te bewaren, ook als de persoon overleden is vóór de inwerkingtreding van het decreet van 2004;³
- de mogelijkheid om in een laatste wilsbeschikking ook te kiezen voor de gemeente waar iemand zijn laatste rustplaats wil hebben;⁴
- de mogelijkheid om een laatste wilsbeschikking te bezorgen aan de ambtenaar van de burgerlijke stand vanaf de leeftijd van 16 jaar;⁵
- de mogelijkheid voor ouders om levenloos geboren kinderen te laten begraven of te laten cremen, ook als de zwangerschapsduur van twaalf weken nog niet werd bereikt;⁶

¹ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van Katrien Schryvers, Veli Yüksel, Sonja Claes, Cindy Franssen, Jan Verfaillie en Ward Kennes over begraafplaatsen en lijkbezorging in Vlaanderen (*Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2188/1 – 25 september 2013).

² Conceptnota voor nieuwe regelgeving van Katrien Schryvers, Koen Van den Heuvel, Ward Kennes, Michel Doomst, Bart Dochy en Sonja Claes betreffende de verdere actualisering van de regelgeving met betrekking tot de begraafplaatsen en de lijkbezorging (*Parl.St.* VI.Parl. 2018-19, nr. 1697/1 – 2 oktober 2018).

³ Decreet van 9 december 2011 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging wat de bestemming van de asurne betreft.

⁴ Decreet van 9 december 2011 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, wat de wens inzake de laatste rustplaats betreft.

⁵ Decreet van 28 maart 2014 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, wat de laatste wilsbeschikking en de begraving of crematie van levenloos geboren kinderen betreft.

⁶ Decreet van 28 maart 2014 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, wat de laatste wilsbeschikking en de begraving of crematie van levenloos geboren kinderen betreft.

- de mogelijkheid om het bestaan van een uitvaartcontract als onderdeel van de laatste wilsbeschikking te laten opnemen in de bevolkingsregisters;⁷
- de mogelijkheid om de bevoegdheid voor het geven van toestemming tot crematie ook toe te kennen aan beampten van het gemeentebestuur die door de ambtenaar van de burgerlijke stand zijn gemachtigd;⁸
- de mogelijkheid voor de gemeenten om zones af te bakenen buiten de begraafplaats waar de as kan worden uitgestrooid of waar de asurne kan worden begraven.⁹

Telkens ging het om parlementaire initiatieven waarbij aanpassingen werden gedaan die ingegeven waren door de vragen vanuit de maatschappij om oor te hebben voor de laatste wensen van de overledenen of voor de wensen van hun nabestaanden. De evolutie en de nieuwe inzichten en gebruiken op dat vlak staan echter niet stil. Mensen willen steeds meer een persoonlijke invulling geven aan het eigen afscheid of aan het afscheid van een dierbare. Vanuit een diepmenselijk standpunt is dat ook volkomen te begrijpen. Afscheid nemen van een dierbare is altijd een zeer geladen en emotionele gebeurtenis, en de mogelijkheid om een eigen, persoonlijke, invulling aan dat afscheid te kunnen geven, is zonder enige twijfel een belangrijk element in het verwerkingsproces.

In deze conceptnota bouwen de indieners verder op de besprekingen en de hoorzittingen die gehouden werden over de conceptnota's van 2013 en 2018, alsook op de resultaten van een uitgebreide bevraging aan alle Vlaamse steden en gemeenten die Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers heeft uitgevoerd in de periode september-oktober 2019. Zowat de helft van de steden en gemeenten (148 op een totaal van 300 lokale besturen) heeft ook effectief deelgenomen aan de bevraging, zodat de resultaten ervan zeker als representatief kunnen worden beschouwd voor wat er leeft bij hen.

Technieken voor lijkbezorging waar enkele jaren geleden nog helemaal geen sprake van was, kunnen op een grotere interesse rekenen. Daarnaast blijft de bestaande decretale regeling rond de inrichting van crematoria vragen oproepen en wordt het duidelijk dat de invulling van de gemeentelijke taken op de begraafplaatsen aan actualisering toe is. Ook bracht de enquête aan het licht dat er grote verschillen zijn rond de begrafenis en de lijkbezorging van behoeftige personen, en is de laatste maanden duidelijk geworden dat de mogelijkheid tot het opnemen van bepaalde wensen in een laatste wilsbeschikking aan verdere uitbreiding toe is.

1. Gebruik van nieuwe technieken

Artikel 15 van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging bepaalt dat de manieren van lijkbezorging zijn: begraven, verstrooien of bewaren van de as na crematie. De decreetgever heeft in hetzelfde artikel wel opgenomen dat lijkbezorging ook mogelijk is op de wijze en volgens de nadere regels die de Vlaamse Regering bepaalt, maar de Vlaamse Regering heeft nog geen gebruik gemaakt van die mogelijkheid om de aanwending van nieuwe technieken toe te staan.

Het begraven van een stoffelijk overschot mag begrijpelijkerwijs alleen op gemeentelijke of intergemeentelijke begraafplaatsen. Met die bepaling heeft de decreetgever de belangrijke rol die de gemeenten en de intergemeentelijke samenwerkings-

⁷ Decreet van 22 februari 2013 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, wat de vermelding van het bestaan van een uitvaartcontract in de wilsbeschikking betreft.

⁸ Decreet van 10 februari 2017 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, wat de toestemming tot crematie betreft.

⁹ Decreet van 28 oktober 2016 houdende wijziging van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging.

verbanden inzake de lijkbezorging vervullen, willen beklemtonen. Uitstrooien van de as kan op een daartoe bestemd perceel van de begraafplaats of op de aan het grondgebied van België grenzende territoriale zee.

De as (of een gedeelte ervan) kan ook ter beschikking worden gesteld van de nabestaanden, die ze op een andere plaats dan de begraafplaats kunnen bewaren. Als de nabestaanden de as eenmaal op een rechtmatige manier in hun bezit hebben, is het hen toegestaan de as in de tuin te begraven of uit te strooien, tenzij dat strijdig zou zijn met de keuze van de overledene in zijn of haar laatste wilsbeschikking. Als er een einde komt aan de bewaring van de as op een andere plaats dan de begraafplaats, wordt de as door toedoen van de nabestaande die er de zorg over heeft (of zijn erfgenamen in geval van het overlijden van die nabestaande) ofwel naar een begraafplaats gebracht om er begraven, in een columbarium bijgezet of uitgestrooid te worden, ofwel op de aan het grondgebied van België grenzende territoriale zee uitgestrooid. Het is in de praktijk echter zeer moeilijk om toezicht uit te oefenen op de naleving van die bepalingen of op de naleving van de laatste wilsbeschikking van de betrokken overledene. Het is in elk geval belangrijk dat met het oog op de waardigheid van de overledene respectvol wordt omgegaan met de as.

Daarnaast hebben steden en gemeenten sinds 2017 de mogelijkheid om bepaalde andere zones dan de begraafplaats af te bakenen, waar de as van gecremeerde lijken kan worden uitgestrooid of begraven in een urne die uit biologisch afbreekbaar materiaal is vervaardigd. Met die laatste wijzigingen wilde de toenmalige decreetgever tegemoetkomen aan de toenemende vraag om een grotere persoonlijke invulling te geven aan het afscheid van dierbaren. Die aanpassing maakte het onder meer mogelijk om natuurbegraafplaatsen aan te leggen.

In de conceptnota die op 2 oktober 2018 is ingediend¹⁰, werd er al op gewezen dat er, naast de technieken van lijkbezorging die momenteel decretaal mogelijk zijn, ook andere methoden steeds meer aan belangstelling winnen. In dat verband werd door de indieners van de toenmalige conceptnota onder meer verwezen naar 'resomatie' of 'aquamatie' door middel van het proces van alkalische hydrolyse. Bij die techniek, die ook wel bekend is onder de naam biocrematie, watercrematie of verwateren, wordt het stoffelijk overschot gedurende vier uur opgelost in een alkaline-wateroplossing van hoge temperatuur. De beenderen die overblijven, kunnen vermalen worden, zodat een stof overblijft die vergelijkbaar is met de as na crematie en dus ook in een asurne kan worden bewaard. Volgens Nederlands onderzoek¹¹ zou resomatie duurzamer, milieuvriendelijker en ruimtebesparender zijn dan het begraven of cremen van een stoffelijk overschot.

Anderzijds is er ook het proces van humusatie, waarbij lijken gecontroleerd gecomposteerd worden in stro, gedroogd gras, houtsnippers en dode bladeren. Na een jaar zouden de menselijke overschotten volledig zijn opgegaan in de natuur, met uitzondering van het skelet, dat dan kan worden fijngemalen en verzameld in een urne.

Tijdens de hoorzittingen die georganiseerd werden naar aanleiding van de bespreking van de conceptnota van 2018 kwam naar voren dat zowel de uitvaartsector als de lokale besturen open staan voor de introductie van nieuwe technieken. Er werd toen op gewezen dat de evolutie in de uitvaarttechnieken inderdaad maakt dat er alternatieven op de markt komen die het mogelijk maken om na te denken over

¹⁰ Conceptnota voor nieuwe regelgeving van Katrien Schryvers, Koen Van den Heuvel, Ward Kennes, Michel Doomst, Bart Dochy en Sonja Claes betreffende de verdere actualisering van de regelgeving met betrekking tot de begraafplaatsen en de lijkbezorging (*Parl.St.* VI.Parl. 2018-19, nr. 1697/1 van 2 oktober 2018).

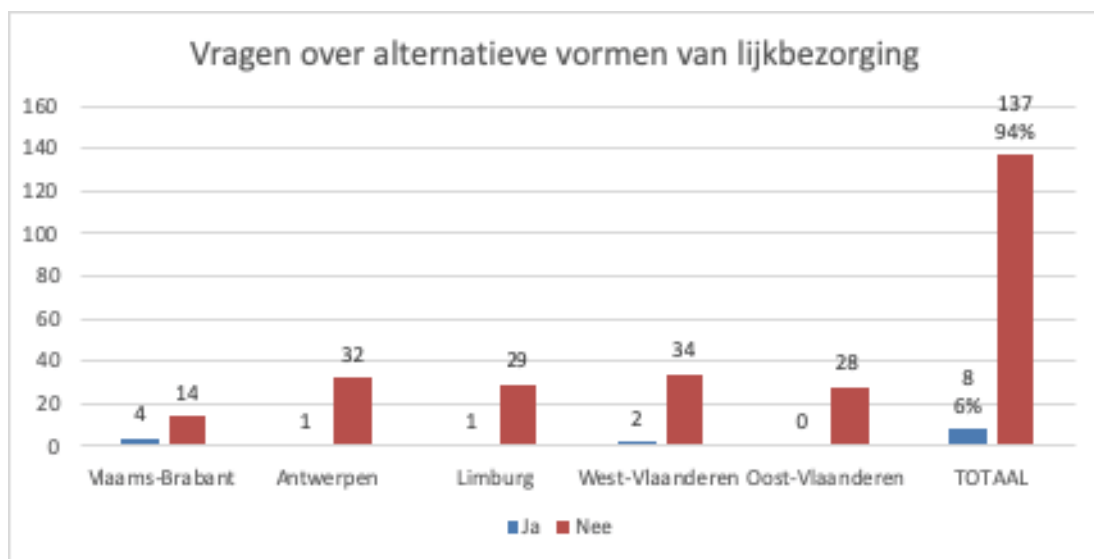
¹¹ Gezondheidsraad. Toelaatbaarheid nieuwe vormen van lijkbezorging. Advies nr. 2020/06 aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag, 25 mei 2020.

nieuwe vormen van lijkbezorging en dat er vaak ook goede argumenten voor zijn, onder meer op ecologisch vlak en wat het ruimtegebruik betreft.

Er kan worden verwacht dat die nieuwe technieken de komende jaren snel aan draagvlak zullen winnen. Eigenlijk is het belangrijkste argument om nieuwe technieken te overwegen dat meer keuzevrijheid kan worden aangeboden aan de nabestaanden en aan burgers die nadenken over de wijze waarop met hun lichaam moet worden omgegaan, en dat er daardoor naast begraven en cremëren een derde of vierde optie om met het lichaam om te gaan mogelijk zal worden. Uiteraard is het wel belangrijk om onderzoek te doen naar de milieu-impact van die nieuwe technologieën. Het Verenigd Netwerk van Openbare Crematoria (VNOC) wees er bij de hoorzitting overigens op dat het in het verleden bij de bouw van crematoria al rekening heeft gehouden met de mogelijkheid van andere, nieuwe installaties. Ze hebben dus de ruimte vrijgehouden zodat, als er nieuwe technieken zouden worden toegestaan, de noodzakelijke infrastructuur zou kunnen worden geïnstalleerd.

Uit een door de indieners uitgevoerde bevraging waaraan de helft van de Vlaamse steden en gemeenten heeft deelgenomen, blijkt dat een aantal Vlaamse lokale besturen al vragen heeft gekregen over alternatieve vormen van lijkbezorging.

Figuur 1: Kreeg uw gemeente of stad al vragen over alternatieve vormen van lijkbezorging, bijvoorbeeld resomatie of humusatie in plaats van begraving of crematie? (n=145)

Zoals tijdens de eerder georganiseerde hoorzitting ook al werd gesteld, laat alles vermoeden dat dit een gegeven is dat in de toekomst aan belang zal winnen. In een aantal landen zijn nieuwe vormen van lijkbezorging inmiddels wettelijk toegestaan. Zo is alkalische hydrolyse toegestaan in een bepaalde delen van Canada, de Verenigde Staten, Mexico, Australië en Zuid-Afrika.

De indieners van deze conceptnota zijn de mening toegedaan dat de Vlaamse overheid open moet staan voor de toepassing van nieuwe technieken, waarbij het uiteraard duidelijk moet zijn dat de waardigheid van de overledene steeds gerespecteerd wordt en dat het gebruik van die nieuwe technieken geen negatieve effecten op het milieu met zich meebrengt. Op parlementaire vragen van volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers antwoordde de voormalige Vlaamse minister voor Binnenlands Bestuur dat over de milieueffecten geen duidelijkheid bestond, noch over de kostprijs van het proces. De toenmalige minister wees toen ook op mogelijke ethische bezwaren en verklaarde niet het voortouw te zullen nemen in verdere onderzoeken naar alternatieve methoden van lijkbezorging, maar wel het

debat te willen aangaan als er nieuwe ontwikkelingen zouden zijn.¹² Om de mogelijke impact van nieuwe technieken op het milieu preciezer te kunnen inschatten, dringen de indieners erop aan dat de diensten van de bevoegde minister voor Leefmilieu die nader onderzoeken. Ook achten ze een ethische inschatting van het Belgisch Raadgevend Comité voor Bio-ethiek aangewezen.

Ondertussen formuleerde de Gezondheidsraad van Nederland een advies over de toelaatbaarheid van nieuwe vormen van lijkbezorging.¹³ Een speciaal daarvoor samengestelde commissie onderzocht de veiligheid, waardigheid en duurzaamheid van alternatieve technieken van lijkbezorging, en concludeerde dat alkalische hydrolyse aan de gestelde voorwaarden voldoet. Meer nog, de commissie vindt dat "voldoende is aangetoond dat deze nieuwe techniek van lijkbezorging op het punt van duurzaamheid in beginsel gunstig afsteekt bij begraven en cremieren." Wat humaan composteren betreft, oordeelde de commissie dat ze over te weinig informatie beschikte om een beoordeling te maken.

In antwoord op een parlementaire vraag van Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers zei huidig Vlaams minister voor Binnenlands Bestuur Bart Somers het volgende: "Ik beschouw dit advies als een belangrijk document bij het al dan niet toelaten van deze nieuwe vormen van lijkbezorging. Wat resomatie betreft, heb ik aan mijn Vlaamse collega-minister van Leefmilieu, Zuhair Demir, gevraagd om de technische specificaties van resomatie verder op te volgen. De (technische) ontwikkelingen rond humusatie dienen ook verder te worden opgevolgd. Ook hier volg ik de buitenlandse bevindingen op de voet. Voorlopig ontbreekt het aan voldoende informatie over deze alternatieve vorm van lijkbezorging. Humusatie mag niet louter vanuit een poëtische hoek benaderd worden. Er zijn ook vragen in verband met de aanleg van een gebied daarvoor en met de gemeentelijke bevoegdheden. Over de ethische aspecten van resomatie en humusatie zal ik advies vragen aan het Belgisch Raadgevend Comité voor Bio-ethiek."¹⁴

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werd al geanticipeerd op mogelijke ontwikkelingen ter zake en is in de regelgeving opgenomen dat de regering in de toekomst ook andere wijzen van lijkbezorging kan toestaan (artikel 18 van de ordonnantie van 29 november 2018 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging).

2. Natuurbegraafplaatsen

Zoals hierboven al is aangegeven, is het dankzij een parlementair initiatief van Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers sinds 2017 voor de lokale besturen mogelijk om, buiten de officiële begraafplaats, zones in het openbaar domein (bijvoorbeeld in een bos of een duin) af te bakenen waar as kan worden uitgestrooid of biologisch afbreekbare urnen kunnen worden begraven. Zo werden bijvoorbeeld in Zoersel, de gemeente van Katrien Schryvers, al twee natuurbegraafplaatsen geopend in een ongerept stukje groen. In verschillende andere gemeenten, bijvoorbeeld in Brakel, Brasschaat, Schoten en Ravels, worden vergelijkbare plannen gemaakt of onderzocht. Ook de uitstrooiing in een stroom of rivier, zoals in Antwerpen op de Schelde, is daar een veelgebruikte toepassing van. Een laatste rustplaats in de natuur beantwoordt duidelijk aan een maatschappelijke vraag.

Uit de hierboven geciteerde bevraging kwam naar voor dat 23 procent van de Vlaamse steden en gemeenten die reageerden, op het moment van de bevraging plannen of intenties hadden om een natuurbegraafplaats aan te leggen. Vooral

¹² *Vragen om uitleg* VI.Parl. 2017-18, nr. 873 van 23 januari 2018 van Katrien Schryvers aan Liesbeth Homans.

¹³ Gezondheidsraad. Toelaatbaarheid nieuwe vormen van lijkbezorging. Advies nr. 2020/06 aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Den Haag, 25 mei 2020.

¹⁴ *Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2019-20, nr. 349 van 14 augustus 2020 van Katrien Schryvers aan Bart Somers over alternatieve vormen van lijkbezorging.

lokale besturen in de provincies Antwerpen en West-Vlaanderen, met respectievelijk veertien en tien gemeenten die verklaarden daar plannen toe te hebben, blijken daarin de voorloper te zijn.

Figuur 2: Heeft uw gemeente/stad plannen of intenties om in de loop van deze zittingsperiode een natuurbegraafplaats te creëren?

Intentie tot natuurbegraafplaats	Aantal gemeenten
Ja	30 (23%)
Nee	98 (77%)

Er is overigens nu al een vergroening van de begraafplaatsen aan de gang, met bijvoorbeeld meer aandacht voor begrafenisparken. De intentie om een natuurbegraafplaats aan te leggen is dus al bij heel wat steden en gemeenten aanwezig en de indieners van deze conceptnota zijn er vast van overtuigd dat dit fenomeen de eerstkomende jaren verder zal toenemen. De lokale besturen hebben zeker zin om in die richting verder te gaan. Vaak botsen ze daarbij evenwel op de ruimtelijke ordening. Er wordt bijvoorbeeld vooral gezocht naar ruimte die grenst aan bestaande begraafplaatsen, wat niet altijd zo vanzelfsprekend is.

Daarnaast lijkt er geen absolute duidelijkheid te zijn over de interpretatie die door de diensten van de Vlaamse overheid aan de regelgeving gegeven wordt. De beleidsadviseurs en de deskundigen van de natuurbeheerplannen bij het Agentschap voor Natuur en Bos beoordelen aanvragen van lokale besturen over de aanleg van een natuurbegraafplek. Ze doen dat op basis van de interne richtlijn voor de beoordeling van aanvragen tot inrichting van een natuurbegraafplek op bos- of natuurlocaties, en op basis van de vigerende wetgeving – het Natuur- en Bosdecreet – voor het gebied in kwestie. Het blijkt echter dat de beoordeling van zulke aanvraagdossiers al eens kan verschillen van provincie tot provincie. Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers heeft die discrepantie al aangekaart in de commissie en de minister voor Leefmilieu zou dat verder nagaan.¹⁵ Zulke onduidelijkheden dienen uiteraard absoluut vermeden te worden.

De indieners willen de aanleg van natuurbegraafplaatsen verder faciliteren en willen de bestaande drempels die de aanleg ervan zouden kunnen hypothekeren of vertragen, zo veel mogelijk wegnemen.

3. De inrichting van crematoria

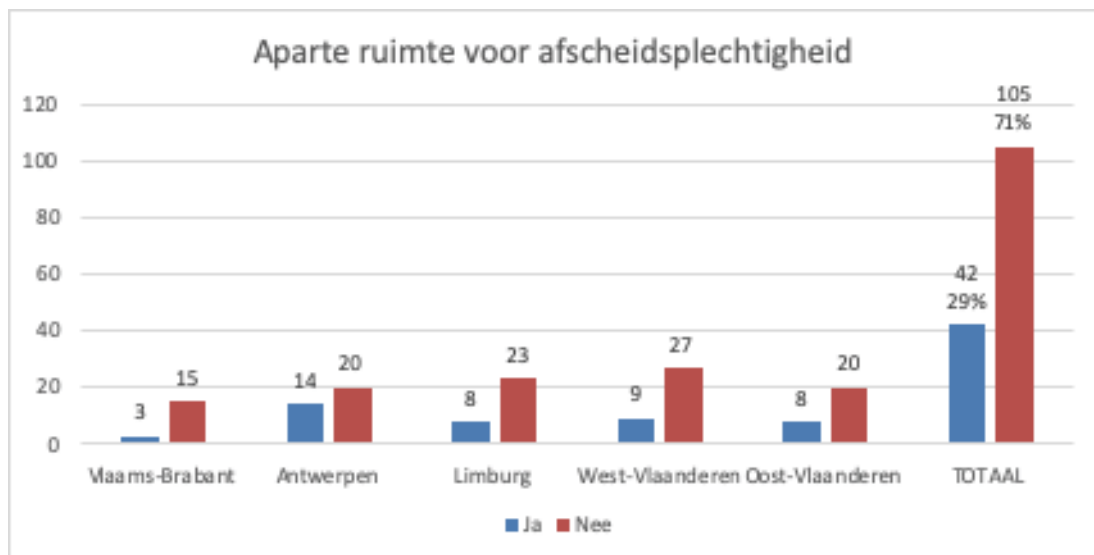
De inrichting van crematoria wordt bepaald in het besluit van de Vlaamse Regering van 14 mei 2004 tot organisatie, inrichting en beheer van begraafplaatsen en crematoria. Dat besluit bepaalt dat een crematorium ingedeeld wordt in een openbaar gedeelte dat dient voor de ontvangst van de nabestaanden en kennissen, en een technisch gedeelte dat alleen toegankelijk is voor de beroepsmensen. Concreet bepaalt artikel 20 van dat besluit dat het openbare gedeelte ten minste een ontvangst- en wachtlokaal voor de nabestaanden omvat. Daarnaast moet er ook een lokaal zijn voor het gekozen levensbeschouwelijke ritueel van de uitvaartplechtigheid, en een lokaal voor de overhandiging van de as. Voor het technische gedeelte bepaalt artikel 21 van het besluit dat het ten minste een koelkamer, een lokaal voor de plaatsing van de doodskist of lijkwade, en een oven moet bevatten.

Al verschillende jaren leeft de vraag bij de uitvaartsector om ook te voorzien in de mogelijkheid om crematoria te beperken tot zuiver technische entiteiten die bestaan uit ten minste een koelkamer, een lokaal voor de plaatsing van een doodskist of lijkwade en een oven, zoals dat nu al is opgenomen in de regelgeving. De

¹⁵ *Vragen om uitleg* VI.Parl. 2019-20, nr. 1087 van 5 februari 2020 van Katrien Schryvers aan minister Zuhal Demir over de beoordeling van aanvragen voor de inrichting van een natuurbegraafplaats.

vraag kan immers rijzen of het tot de taak van de overheid behoort om in een crematorium ook plechtigheden te organiseren. Steeds vaker kan immers worden vastgesteld dat plaatselijke begrafenisondernemers zelf over ruimten beschikken om op een zeer kwaliteitsvolle en serene manier afscheidsplechtigheden te organiseren. De indieners van deze conceptnota vragen zich dan ook af of het niet wenselijk is om nader te onderzoeken of het nog werkelijk noodzakelijk is dat crematoria beschikken over lokalen voor uitvaartplechtigheden volgens het gekozen levensbeschouwelijke ritueel. In dat verband zou eventueel ook decretaal kunnen worden bepaald dat de lokale besturen ruimten kunnen aanwijzen waar een groter aantal aanwezigen deel kan nemen aan een uitvaartplechtigheid, volgens het ritueel van de levensbeschouwing. Eventueel zouden bijvoorbeeld leegstaande kerkgebouwen of gemeentelijke ontmoetingscentra daarvoor in aanmerking kunnen komen. De indieners van deze conceptnota stellen overigens vast dat heel wat lokale besturen ruimten, al dan niet op de gemeentelijke of stedelijke begraafplaats, ter beschikking stellen voor een afscheidsplechtigheid, en dat die ruimten al dan niet onderworpen zijn aan een gemeentelijk retributiereglement.

Figuur 3: Stelt uw gemeente of stad een of meer ruimten ter beschikking voor het organiseren van afscheidsplechtigheden? (n=147)

Wat het opzet van crematoria als louter technische entiteiten betreft, bracht de hoorzitting over de in 2018 ingediende conceptnota aan het licht dat de vertegenwoordigers van de crematoria enige terughoudendheid aan de dag legden voor een dergelijke mogelijkheid en dat ook de ambtenaren van de burgerlijke stand en de VVSG (Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten) daarover enige vragen hebben. Maar daartegenover staat dat het huidige Vlaamse regeerakkoord de instap van de private sector in de crematoria in het vooruitzicht stelt. Concreet wordt in dat verband gesteld dat de regelgeving zal worden aangepast zodat ook private actoren het initiatief kunnen nemen tot de oprichting en het beheer van een crematorium, binnen een duidelijk toezichtskader van de Vlaamse overheid, bijvoorbeeld op het vlak van ethiek, milieunormen enzovoort. Daarmee wordt eigenlijk ingespeeld op het standpunt van de Uitvaartunie, die al bij de hoorzitting de vraag stelde of de oprichting en het beheer van crematoria wel een taak is die exclusief aan de overheid moet toekomen. Het argument dat bij de totstandkoming van de huidige regelgeving in 2004 daartoe werd aangehaald, was dat alleen de overheid kan verzekeren dat eenieder op gelijke wijze de toegang tot dergelijke diensten kan krijgen, en dat het de bedoeling was om enerzijds te garanderen dat respectvol met de doden werd omgegaan, en anderzijds mogelijke misbruiken te voorkomen. De vraag rijst in hoeverre die argumenten nog absoluut doorslaggevend zijn. Een private initiatiefnemer kan evenzeer ter verantwoording worden

geroepen. Regels over de oprichting en het beheer, en garanties dat dergelijke diensten voor eenieder op een gelijke wijze toegankelijk zijn, kunnen ook worden omschreven en opgelegd aan private ondernemers. Rekening houdend met dat alles is ook de mogelijkheid van crematoria als zuiver technische entiteiten een gegeven dat in de verdere discussie over de toekomst van de crematoria zeker kan worden meegenomen.

Dat de Vlaamse overheid de nodige randvoorwaarden zal aanreiken waarbinnen dergelijke private crematoria zullen moeten functioneren, spreekt voor zich. In een dergelijke gevoelige en delicate materie moet de overheid immers garanderen dat alles volgens de meest stringente kwalitatieve criteria verloopt. Het initiatief dat private actoren zouden kunnen nemen tot de oprichting en het beheer van een crematorium hoeft volgens de indieners van deze conceptnota zeker niet uit te sluiten dat de lokale besturen een verplichte taakstelling kunnen blijven behouden voor de lijkbezorging van personen.

4. Taken van de lokale besturen op de begraafplaatsen

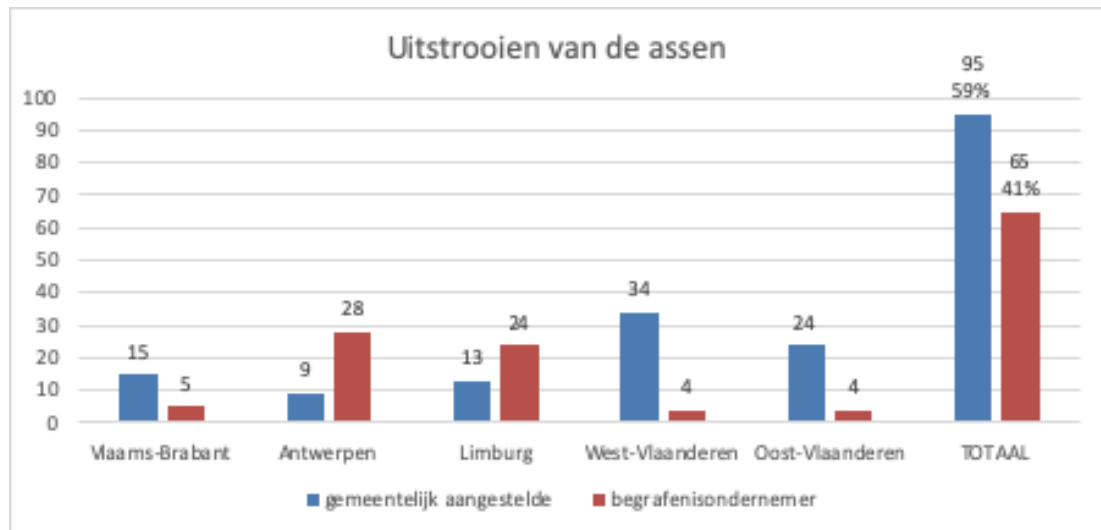
Artikel 4 van het decreet van 16 januari 2004 bepaalt dat de gemeentelijke begraafplaatsen onder het gezag, de politie en het toezicht van de gemeenteverhuden vallen. Die moeten ervoor zorgen dat er geen wanorde heerst en dat er geen handelingen plaatsvinden die in strijd zijn met de eerbied voor de doden.

Meer specifiek bepaalt omzendbrief BA-2006/03 van 10 maart 2006 betreffende de toepassing van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging en de uitvoeringsbesluiten ervan dat de begraafing van het stoffelijk overschot van overleden personen en de inrichting van de begraafplaatsen tot de taken van de gemeentelijke overheid behoren, inzonderheid wat de openbare veiligheid en hygiëne betreft. Bovendien moet de as worden uitgestrooid op een daarvoor bestemd perceel van de begraafplaats, door middel van een strooitoezel dat alleen door de gemeentelijke aangestelde of de aangestelde van het intergemeentelijk samenwerkingsverband mag worden bediend.

In de praktijk kan evenwel worden vastgesteld dat heel wat gemeenten de taak van het begraven of van het uitstrooien van de as niet zelf uitvoeren, maar vragen dat het personeel van de begrafenisondernemers dat doen. Volgens de eerder geciteerde enquête worden die handelingen in 41 procent van de steden en gemeenten door de begrafenisondernemer uitgevoerd. In een schriftelijke vraag van maart 2017 maakte Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers de bevoegde minister al attent op de onduidelijkheden die er leven met betrekking tot de taakverdeling tussen de lokale overheden en de uitvaartondernemers.¹⁶

¹⁶ *Schriftelijke vragen* VI.Parl. 2016-17, nr. 488 van 15 maart 2017 van Katrien Schryvers aan minister Liesbeth Homans over de taakverdeling tussen lokale overheden en uitvaartondernemingen.

Figuur 4: De omzendbrief van 10 maart 2006 bepaalt dat de as van overledenen moet worden uitgestrooid door de gemeentelijk aangestelde of de aangestelde van het intergemeentelijk samenwerkingsverband. In de praktijk wordt die taak vaak uitgevoerd door het personeel van de begrafenisondernemers. Wat is gangbaar in uw gemeente/stad? (n=148)

De indieners van deze conceptnota hebben geen bezwaren tegen de praktijk dat de begrafenisondernemers een aantal handelingen bij het begraven of bij het verstrooien van de as uitvoeren. Het ligt immers in de lijn van hun opdracht dat ze afspraken maken met de familie, waardoor ze er een grotere vertrouwensband mee hebben. De hierboven geciteerde bevraging toont overigens aan dat in 41 procent van de gevallen de as nu al (soms) door de begrafenisondernemers wordt uitgestrooid. Daarom zijn de indieners van deze conceptnota van oordeel dat het wenselijk is dat de nodige initiatieven genomen worden om de regelgeving in die zin aan te passen, zodat de taken van de lokale besturen en van de begrafenisondernemers nauwkeuriger en in overeenstemming met de geldende praktijk worden vastgelegd.

5. De lijkbezorging van behoeftigen

Artikel 14 van het decreet van 16 januari 2004 bepaalt dat op een behoorlijke wijze moet gezorgd worden voor de lijkbezorging van behoeftigen. Omzendbrief BA-2006/03 van 10 maart 2006¹⁷ verduidelijkt dat, als de behoeftige een laatste wilsbeschikking opgesteld heeft, die gerespecteerd moet worden. Dat betekent dat, als de behoeftige voor begraving of voor crematie gekozen heeft, die keuze ook moet gevolgd worden en dat daar, bijvoorbeeld om budgettaire redenen, niet van afgeweken mag worden. De regelgeving bepaalt evenwel ook dat rekening moet worden gehouden met de grenzen van de redelijkheid: het kan bijvoorbeeld niet dat de behoeftige de duurste religieuze uitvaartplechtigheid of de doodskist van het duurste materiaal vraagt. De kosten komen ten laste van de gemeente waar de behoeftige in de bevolkingsregisters, of in het vreemdelingen- of wachtregister ingeschreven was. In de praktijk nemen de OCMW's die kosten op zich. Meer bepalingen en voorwaarden over de opdracht van steden en gemeenten met betrekking tot die aangelegenheid zijn in de regelgeving niet beschreven.

Het aantal behoeftige personen waarvan de begraving of crematie ten laste komt van de lokale besturen, gaat de laatste jaren in stijgende lijn, zoals blijkt uit de onderstaande figuur.

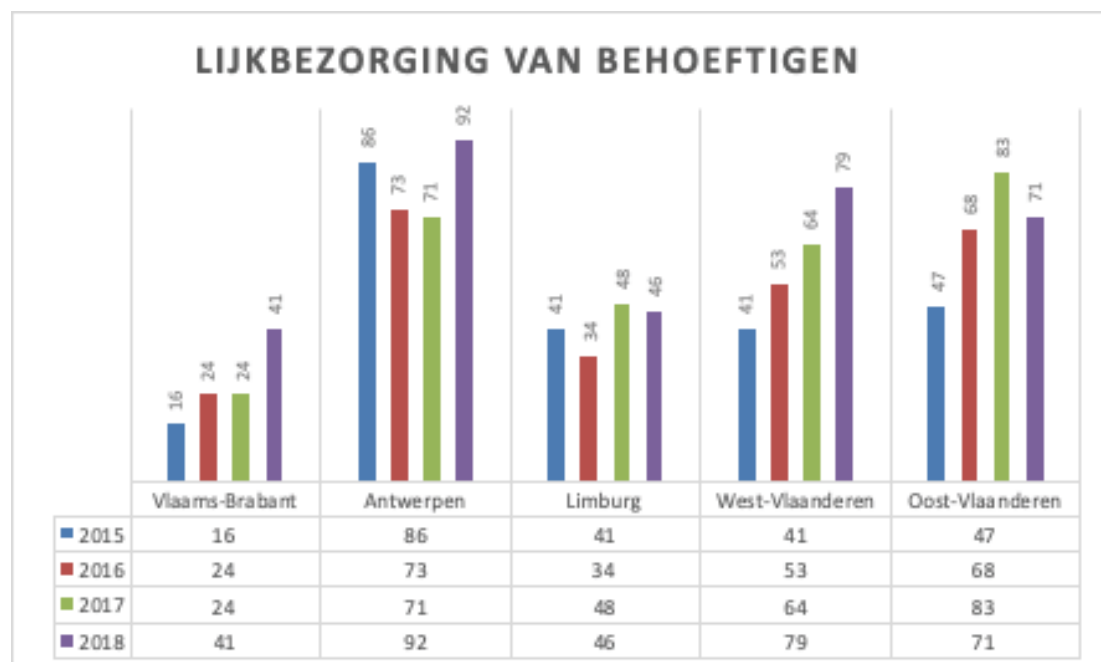
¹⁷ Omzendbrief BA-2006/03 van 10 maart 2006 betreffende de toepassing van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging.

Figuur 5: De gemeente is belast met de begraafing of crematie van behoeftige personen. Die taak wordt vaak overgedragen aan het OCMW. Voor hoeveel personen heeft uw gemeente of OCMW de voorbije vier jaar de lijkbezorging op zich genomen? (n=122)

Die toename is ook in elke provincie zichtbaar.

Figuur 6: Toename van de lijkbezorging voor behoeftigen tussen 2014 en 2018 per provincie.

Aangezien in de regelgeving weinig is opgenomen over de precieze invulling van die opdracht, kan de praktijk nogal sterk verschillen van gemeente tot gemeente. Het maximumbedrag voor de begraafing van een behoeftige blijkt, op een paar uitschieters na, te variëren tussen 300 en 3244 euro. Het gemiddelde bedrag is 1726,48 euro. De uitschieters niet meegerekend, komt het gemiddelde op 1703,63 euro.

Figuur 7: Wat is het maximale bedrag dat de gemeente of het OCMW heeft betaald voor de begraafing van een behoeftige persoon? (n = 73)

Belangrijker nog dan die bedragen zijn de diensten die erin vervat liggen. Sommige lokale overheden zorgen alleen voor een kist en voor de begraafing ervan. Andere gaan daar wat verder in en organiseren ook een dienst met gedrukte rouwbrieven of bidprentjes. In november 2017 wees de Nationale Federatie van Begraafenisondernemers van België ook op de grote onderlinge verschillen tussen begravenissen en crematies die de lokale overheid ten laste nemen. De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) heeft een draaiboek opgesteld dat lokale overheden kunnen volgen om een OCMW-begraafenis te regelen, maar het is onduidelijk hoeveel en welke gemeenten die leidraad ook effectief volgen. De indieners dringen erop aan om dat draaiboek beter bekend te maken bij de steden en gemeenten.

De indieners van deze conceptnota hebben absoluut vertrouwen in de lokale besturen om in deze aangelegenheid met de nodige aandacht en sereniteit op te treden. Gezien de grote verschillen die er op het terrein vastgesteld worden, lijkt het niet-temin aangewezen om in de regelgeving een verwijzing naar een minimale dienstverlening (en wat die kan inhouden) op te nemen. Het vastleggen van een aantal minimale zaken was ook het standpunt van de Uitvaartunie. Daarnaast moeten de gemeenten wat dit betreft ertoe aangespoord worden om een aanbesteding te doen. 68 procent van de gemeenten blijkt immers geen aanbesteding te hebben gedaan, wat betekent dat het zeker niet gegarandeerd is dat ze de meest kwaliteitsvolle dienstverlening krijgen voor de beste prijs.

Figuur 8: Hebt u een overheidsopdracht uitgeschreven voor die begrafenissen?

Overheidsopdracht uitgeschreven	Aantal gemeenten
Ja	42 (32%)
Nee	90 (68%)

Er kan ook worden vastgesteld dat het begrip 'behoefte' voor interpretatie vatbaar is. En ook de minister van Binnenlands Bestuur erkent dat het een vaag begrip is.¹⁸ Dat zorgt ervoor dat lokale besturen soms weigeren om tussenbeide te komen omdat er volgens hen geen sprake is van behoefte. Dat is bijvoorbeeld het geval als de overledene familieleden heeft die onderhoudsplichtig zijn of als er toch nog financiële middelen op een bankrekening staan. Een dergelijke onduidelijkheid leidt er soms toe dat begrafenisondernemers die al de eerste stappen voor de uit-

¹⁸ *Vragen om uitleg* VI.Parl. 2020-21, nr. 459 van Katrien Schryvers aan minister Bart Somers over de lijkbezorging van behoeftige personen.

vaartverzorging hebben gezet, plots in de onzekerheid verkeren of ze ooit nog een vergoeding voor de geleverde diensten zullen ontvangen. Een duidelijke omschrijving van wat een behoeftige is, lijkt dus zeker wenselijk. Daarvoor kan verwezen worden naar de regeling in het Waalse Gewest, waar een behoeftige omschreven wordt als "de persoon die onbemiddeld is of die onvoldoende middelen heeft om zijn elementaire behoeften te dekken overeenkomstig de wet van 26 mei 2002 betreffende het recht op maatschappelijke integratie". Bij uitbreiding zou in een gegarandeerde tegemoetkoming van de lokale besturen moeten of kunnen worden voorzien als meteen kan worden aangetoond dat de overledene geen bloed- of aanverwanten in de eerste graad meer heeft.

Ten slotte zijn er tussen het decreet en de wet van 2 april 1965 betreffende het ten laste nemen van de steun verleend door de openbare centra voor maatschappelijk welzijn tegenstrijdigheden over het ten laste nemen van de kosten voor de lijkbezorging van behoeftigen. Volgens artikel 2, §1, van de wet van 2 april 1965 "is het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn van de gemeente waar de betrokkene op het ogenblik van zijn opneming in nagenoemde instelling of bij een nagenoemd privaat persoon voor zijn hoofdverblijf in het bevolkings- of het vreemdelingenregister of in het wachtregister was ingeschreven, bevoegd om de noodzakelijke steun te verlenen, indien de bijstand vereist is." Die bepaling kwam er op vraag van steden en gemeenten die veel zorgvoorzieningen op hun grondgebied huisvesten en die werden aangesproken als bewoners van die voorzieningen hun verblijfskosten niet konden betalen of een beroep deden op steun van het OCMW.

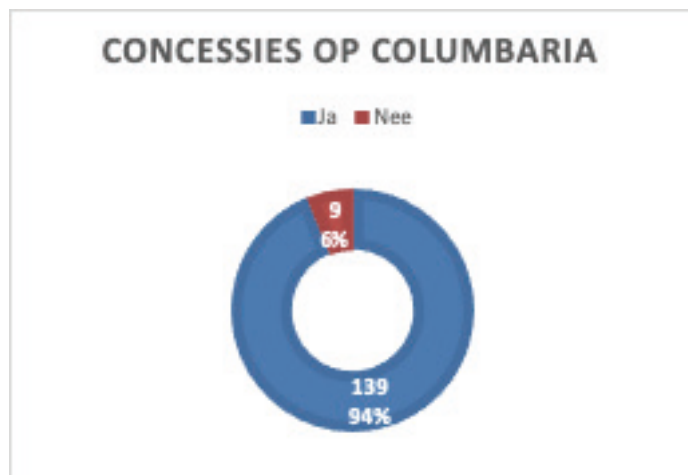
Daartegenover staat artikel 14 van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, dat het volgende bepaalt: "Er wordt in een behoorlijke wijze voorzien in de lijkbezorging van behoeftigen (...). De daaruit voortvloeiende kosten zijn ten laste van de gemeente van het Vlaamse Gewest waar zij in de bevolkingsregisters, het vreemdelingen- of wachtregister zijn ingeschreven." De bepaling in het decreet lijkt daarmee voorbij te gaan aan de aanleiding van de bepaling in de OCMW-wet, namelijk dat steden en gemeenten waarin zorgvoorzieningen gevestigd zijn, niet te zwaar belast zouden worden. In de praktijk namen de steunverlenende besturen de kosten voor de begrafenis meestal op zich. In het kader van besparingsoperaties blijkt echter dat een aantal OCMW's wel de kosten voor het verblijf in de woonzorgcentra op zich nemen (wat ze verplicht zijn op basis van de wet van 2 april 1965), maar weigeren om de kosten voor de lijkbezorging te dragen. Daarbij wordt verwezen naar het decreet van 2004. Om spanningen tussen lokale besturen zo veel mogelijk te vermijden, achten de indieners van deze conceptnota het noodzakelijk om over dat onderwerp klaarheid te scheppen.

6. Concessies

Artikel 6 van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging bepaalt het volgende: "De gemeenteraad of het bevoegde orgaan van het intergemeentelijke samenwerkingsverband kan op de gemeentelijke, respectievelijk intergemeentelijke begraafplaatsen grafconcessies of concessies voor columbaria verlenen."

In de meeste gemeenten wordt er tot op heden (nog) niet gewerkt met concessies op columbaria. In maar 6 procent van de gemeenten blijkt dat het geval te zijn.

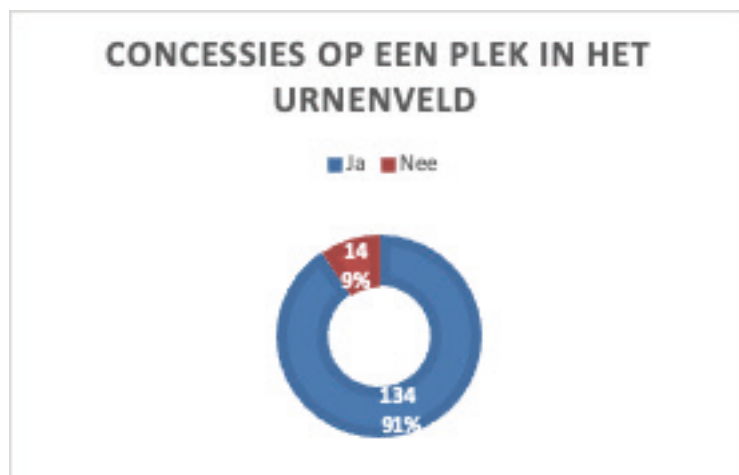
Figuur 9: Wordt er in uw gemeente gewerkt met concessies op columbaria?

In artikel 6 van het decreet van 16 januari 2004 is geen sprake van urnenvelden. Hoewel strikt genomen een urnenveld als mogelijke vorm van een columbarium kan worden beschouwd, lijkt artikel 2 van hetzelfde decreet, dat een urnenveld en een columbarium naast elkaar vermeldt, die interpretatie tegen te spreken.

Uit dat artikel 6, dat geen verwijzing bevat naar een concessie voor een plaats in een urnenveld, zou dus moeten worden afgeleid dat die mogelijkheid niet bestaat. Uit de recente bevraging blijkt evenwel dat 91 procent van de gemeenten werkt met concessies voor een plaats in een urnenveld. Ook daarvoor lijkt het aangewezen om elke mogelijke onduidelijkheid of discussie te vermijden en de regelgeving in overeenstemming te brengen met de praktijk op het terrein. De indieners van deze conceptnota vragen daarom dat de bepalingen met betrekking tot concessies zouden worden aangevuld in die zin dat de concessies mogelijk worden voor plaatsen in urnenvelden.

Figuur 10: Wordt er in uw gemeente gewerkt met concessies op een plek in een urnenveld?

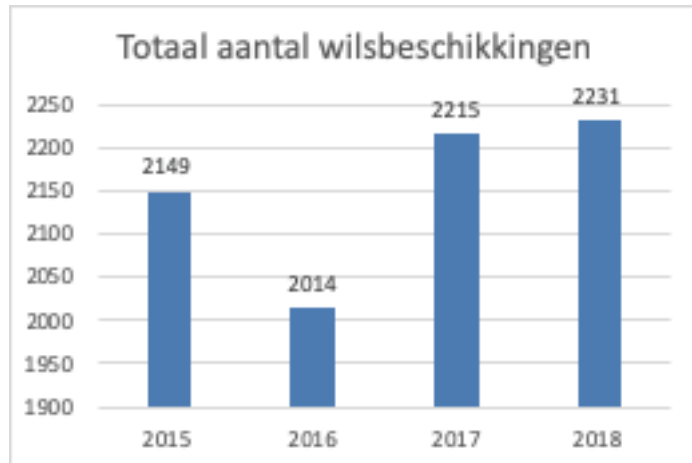
7. Laatste wilsbeschikkingen

Artikel 15, tweede lid, van het decreet van 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging bepaalt het volgende: "Elkeen die de leeftijd van zestien jaar bereikt heeft kan tijdens zijn leven vrijwillig een schriftelijke kennisgeving van zijn laatste wilsbeschikking overmaken aan de ambtenaar van de burgerlijke stand van zijn

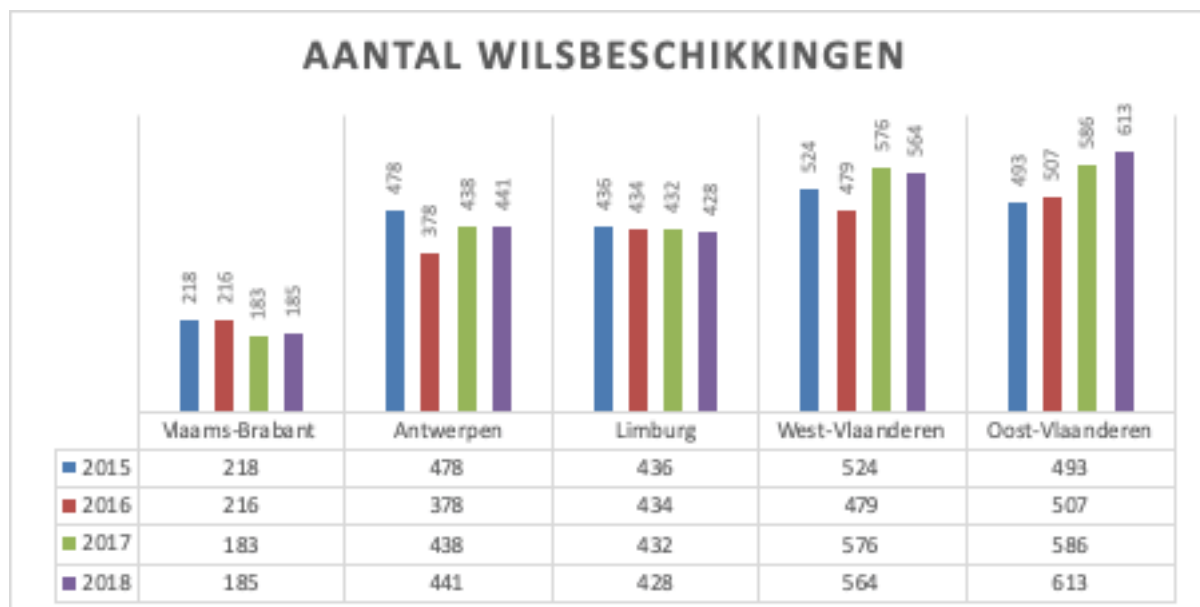
gemeente. Die laatste wilsbeschikking kan handelen over de wijze van lijkbezorging, de asbestemming, het ritueel van de levensbeschouwing voor de uitvaartplechtigheid, evenals over de gemeente waar men begraven wil worden of de gemeente waar de as begraven, bijgezet of uitgestrooid moet worden, evenals over de vermelding van het bestaan van een uitvaartcontract.”

Het aantal wilsbeschikkingen gaat de laatste jaren in stijgende lijn, zoals blijkt uit de bevraging die in september en oktober 2019 werd uitgevoerd.

Figuur 11: Hoeveel laatste wilsbeschikkingen heeft de burgerlijke stand van de gemeente de laatste vier jaar geregistreerd? (n=124)

Figuur 12: Aantal laatste wilsbeschikkingen in de periode 2014-2018, uitgesplitst per provincie.

Hoewel de elementen die in een laatste wilsbeschikking opgenomen kunnen worden, de laatste jaren stelselmatig uitgebreid werden, blijken er toch nog bepaalde lacunes te zijn. Een van die lacunes bestaat erin dat personen in die wilsbeschikking niet kunnen aangeven dat ze na hun overlijden hun lichaam aan de wetenschap willen schenken. Wie momenteel zijn lichaam wil afstaan aan de wetenschap, moet dat kenbaar maken in een wilsverklaring die dan bezorgd moet worden aan de instelling waaraan die persoon zijn lichaam wil schenken. In de praktijk komt

het evenwel nogal eens voor dat op het moment dat de betrokkene overlijdt, de instelling waaraan hij zijn lichaam wil schenken, daar niet van op de hoogte wordt gebracht of de nabestaanden niet op de hoogte zijn van de wens van de overledene en er bijgevolg ook niet kunnen op ingaan.

De indieners van deze conceptnota stellen voor om de mogelijkheid dat iemand zijn lichaam na overlijden aan de wetenschap schenkt, als mogelijkheid op te nemen in de laatste wilsbeschikking en daartoe de nodige decretale aanpassingen door te voeren. In een antwoord op een vraag om uitleg van Vlaams volksvertegenwoordiger Katrien Schryvers zei de minister voor Binnenlands Bestuur daarover dat “de mogelijkheid om in de schriftelijke kennisgeving van de laatste wilsbeschikking de wens te uiten het lichaam na overlijden aan de wetenschap af te staan, inderdaad een aantal voordelen” biedt. De minister beloofde ook dat punt mee te nemen bij de herziening van het decreet en in de daaraan voorafgaande oplijsting van verbeterpunten. Als het decreet in deze zin wordt aangepast, zal echter ook overleg nodig zijn met de federale overheid, meer bepaald over de wijze waarop de kennisgeving van de laatste wilsbeschikking wordt ingeschreven in het bevolkingsregister.¹⁹

Naar aanleiding van de hoorzittingen over de in 2018 ingediende conceptnota wezen de ambtenaren van de burgerlijke stand (Vlaabbs) en de VVSG overigens nog op een daaraan verwant probleem. Als er geen laatste wilsbeschikking is, moeten alle verwanten in de eerste graad akkoord gaan over de asbestemming. Beide organisaties wezen erop dat het beter zou zijn om in dergelijke gevallen de verantwoordelijkheid over de asbestemming te geven aan diegene die het op zich neemt om in de lijkbezorging te voorzien. Een dergelijke regeling wordt al toegepast in Brussel en Wallonië. Er wordt voorgesteld om een vergelijkbare werkwijze in de Vlaamse regelgeving op te nemen.

8. Digitaal indienen van een overlijden

De voorbije maanden werd er, vooral ten gevolge van de coronacrisis, volop ingezet op een verder digitalisering van de dienstverlening, zowel in de openbare als in de private sector. Contactopname met de verschillende overheden en diensten voor het melden van bepaalde problemen, het vragen om informatie, het aanvragen van vergunningen enzovoort verliepen en verlopen zo veel mogelijk digitaal. Dat is een ontwikkeling die zich naar alle waarschijnlijkheid in de toekomst zal blijven doorzetten. De samenleving heeft de voorbije maanden een digitale schoktherapie ondergaan.

Die ontwikkeling gaat evenmin aan de uitvaartsector voorbij. Meer zelfs, er werden op dat vlak al een aantal initiatieven genomen. Zo werd in 2017 het digitaal platform Osiris gelanceerd, waarmee de online aangifte van een overlijden mogelijk werd gemaakt. Maar die digitale aangifte blijkt maar het topje van de ijsberg te zijn. Het volop inzetten en gebruikmaken van de digitale ontwikkelingen zou het mogelijk maken om, zoals het intergemeentelijk samenwerkingsverband Pontes in zijn evaluatieverslag²⁰ aangeeft, de verschillende processen die met een overlijden te maken hebben in één globale ketting te organiseren.

Het samenwerkingsverband vraagt zich daarbij af of het niet handig zou zijn en er tegelijkertijd niet veel zorgen bij het overlijden van een dierbare zouden worden weggenomen als tegelijkertijd ook:

- de nabestaanden onmiddellijk zicht krijgen op de laatste wilsbeschikking van de overledene;
- het abonnement op de krant, bij De Lijn of de NMBS wordt opgezegd;
- de levering van gas, elektriciteit en water wordt stopgezet;

¹⁹ *Vragen om uitleg* VI.Parl. 2019-20, nr. 521 van 10 december 2019 van Katrien Schryvers aan Bart Somers over het afstaan aan de wetenschap van een lichaam na overlijden.

²⁰ Intergemeentelijk samenwerkingsverband Pontes. Evaluatienota Bestuursperiode 2013-2018.

- de werkgever of een vereniging waarvan de overledene lid was, wordt gewaarschuwd;
- de uitbetaling van het pensioen of een ander vervangingsinkomen wordt stopgezet;
- het account van de overledene op de sociale media wordt geblokkeerd zodat het niet lijkt alsof er niets gebeurd is;
- het testament, dat bij de notaris ligt, automatisch ter beschikking komt van de nabestaanden;
- de aangifte van het overlijden bij de gemeente kan gebeuren;
- de financiële instelling wordt gewaarschuwd en de rekeningen worden geblokkeerd;
- het lidmaatschap bij het ziekenfonds wordt stopgezet;
- enzovoort.

Vanuit de bekommernis voor administratieve vereenvoudiging en de ontzorging van de nabestaanden zijn de indieners van deze conceptnota de mening toegedaan dat aanvullende initiatieven kunnen worden genomen om een dergelijk systeem verder uit te bouwen en dat vooral ook de lokale besturen ertoe aangemoedigd kunnen worden om op dat vlak verdere stappen te zetten.

9. Een kwaliteitslabel voor uitvaartverzorgers

In de aanloop naar Allerheiligen 2019, inmiddels een jaar geleden, pleitte de Uitvaartunie Vlaanderen voor de invoering van een officieel kwaliteitslabel voor uitvaartondernemers. Als nabestaanden momenteel niet tevreden zijn over het werk van een uitvaartondernemer, kunnen ze met hun eventuele klachten daarover alleen terecht bij een uitvaartfederatie. Daarbij rijzen evenwel een aantal problemen. Een beroepsfederatie is geen officiële instantie, niet alle uitvaartondernemers zijn erbij aangesloten en bovendien kan een dergelijke federatie in geval van klachten alleen een bemiddelende rol opnemen. Ook dat blijkt echter niet altijd te lukken, want bemiddelen kan alleen maar als beide partijen daartoe de nodige bereidheid aan de dag leggen.

De sector stelt dat het goed zou zijn als van overheidswege werk zou worden gemaakt van een kwaliteitslabel. Dat is een begrijpelijk streven. Zeker in een uiterst gevoelige sector als de organisatie van de lijkbezorging is een onberispelijke dienstverlening immers aangewezen en noodzakelijk. De Vlaamse regelgeving bevat dan ook – terecht – precieze voorschriften en richtlijnen die zowel de lokale overheden als de andere betrokkenen bij een lijkbezorging moeten respecteren.

Zoals door Funebra²¹ in dat verband al werd opgemerkt, hebben de beroepsfederaties wel een deontologische code en een kwaliteitscharter, maar als die niet vergezeld gaan van dwingende maatregelen, blijven ze dode letter.

Op 12 november 2019²² kreeg de minister een vraag over de kwaliteitsbewaking van de dienstverlening in de uitvaartsector en de toekenning van een kwaliteitslabel. Toen liet de minister weten dat hij de sector zou uitnodigen voor overleg. Hij zou de sector er maximaal van proberen te overtuigen om zelf een kwaliteitslabel uit te werken, maar hij wou zeker faciliterend optreden als dat nodig zou blijken. De indieners van deze conceptnota roepen de Vlaamse Regering op om alles in het werk te stellen om, in samenwerking met de sector, tot de uitwerking van een kwaliteitslabel te komen. Een dergelijk streven naar een kwaliteitslabel kan overigens ook niet los gezien worden van de afschaffing, per 1 januari 2018, van de Vestigingswet. De indieners zijn zeker geen vragende partij voor de herinvoering van de Vestigingswet, maar de afschaffing ervan houdt wel in dat eender wie

²¹ Koninklijke Federatie van Begrafenisondernemers van België.

²² *Vragen om uitleg* VI.Parl. 2019-20, nr. 379 van Katrien Schryvers over de toekenning van een kwaliteitslabel aan uitvaartondernemingen.

begrafenisondernemer kan worden. Dat maakt het meer dan ooit noodzakelijk dat mensen weten bij wie ze, in volle vertrouwen, terecht kunnen.

10. Het medisch attest naar aanleiding van een overlijden

Bij een overlijden moet een attest worden opgemaakt dat bevestigt dat de betrokken persoon overleden is en dat de oorzaak van het overlijden vermeldt. Dat is algemeen bekend. Artikel 19 van het decreet van 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging bepaalt daarnaast ook het volgende in geval van crematie: "Bij de aanvraag tot toestemming moet een attest moet worden gevoegd waarin de behandelende geneesheer of de geneesheer die het overlijden heeft vastgesteld, vermeldt of het overlijden te wijten is aan een natuurlijke of gewelddadige of verdachte of niet vast te stellen oorzaak." Daarnaast bepaalt hetzelfde artikel dat, als de geneesheer bevestigt heeft dat het om een natuurlijk overlijden gaat, ook nog een verslag moet worden bijgevoegd van een beëdigd geneesheer die door de ambtenaar van de burgerlijke stand aangesteld is om de doodsoorzaak na te gaan.

Dat een degelijke controle noodzakelijk is voor er tot crematie kan worden overgegaan, valt volkomen te begrijpen. Als een crematie eenmaal heeft plaatsgehad, is er immers geen mogelijkheid meer om een eventuele (verdachte) doodsoorzaak te onderzoeken. De zorg voor voldoende garanties en veiligheidsmechanismen is dan ook terecht een uiterst belangrijk punt.

Dat neemt evenwel niet weg dat de dubbele attestering zoals die op dit ogenblik bestaat, wel wat vragen oproept. Tijdens de hoorzitting die op 26 maart 2019 over dat thema plaatsvond,²³ werd opgemerkt dat niet altijd even ernstig werd omgesprongen met de manier waarop dat tweede attest tot stand komt. Vertegenwoordigers van de uitvaartsector merkten zelfs op dat ze in heel wat situaties geen geneesheer te zien krijgen. De ambtenaren van de burgerlijke stand verduidelikten in dat verband ook dat er voor het systeem van beëdigde geneesheren geen voorwaarden zijn: de enige voorwaarde is dat iemand arts is, en het is bijgevolg niet nodig dat die arts gespecialiseerd is in of een opleiding gevolgd heeft over de manier waarop die vaststellingen bij een overlijden adequaat kunnen worden uitgevoerd. Daarnaast werd er ook op gewezen dat het tweede attest van overlijden bij crematie pas na 24 uur mag worden afgeleverd. De bedoeling daarvan is de tweede geneesheer voldoende tijd te geven om de nodige vaststellingen te doen. Dat tijdsverloop blijkt in de praktijk af en toe te botsen met bepaalde geloofsgeenschappen die wel zouden willen opteren voor crematie, maar die ook voor een vrij snelle uitvaart willen gaan.

Zonder de noodzaak aan voldoende garanties en veiligheidsmechanismen over dat onderwerp aan de kaak te willen stellen, lijkt het de indieners van deze conceptnota wel wenselijk dat de volledige procedure rond de dubbele attestering aan een grondig onderzoek onderworpen wordt en dat verder nagegaan wordt op welke manier die enigszins vereenvoudigd kan worden. Eventueel kunnen de beslissingen die de Vlaamse Regering naar aanleiding van de coronacrisis daarover genomen hebben, tot inspiratie dienen. De regering heeft toen besloten dat van het verplichte tweede attest van een geneesheer kon worden afgeweken als het overlijden plaatsvond in een ziekenhuis of, als het overlijden buiten een ziekenhuis plaatsvond, de behandelende geneesheer had bevestigd dat het overlijden te wijten was aan de infectieziekte ten gevolge waarvan de civiele noodsituatie met betrekking tot de volksgezondheid werd afgekondigd. Een afbakening maken op basis van de ziekte waaraan iemand is overleden, is naar de mening van de indieners van deze conceptnota niet de aangewezen manier om te bepalen of een dubbele attestering

²³ *Parl.St.* VI.Parl. 2018-19, nr. 1697/3. Verslag van de hoorzitting over de conceptnota voor nieuwe regelgeving van Katrien Schryvers, Koen Van den Heuvel, Ward Kennes, Michel Doomst, Bart Dochy en Sonja Claes betreffende de verdere actualisering van de regelgeving met betrekking tot de begraafplaatsen en de lijkbezorging.

nodig is, dan wel of een enkele attestering voldoende is. De plaats waar de persoon overlijdt – in een ziekenhuis en bij uitbreiding in een woonzorgcentrum – is dat wel. Tegelijkertijd is het raadzaam om aan alle betrokkenen te verduidelijken dat er voor de tussenkomst van een beëdigd geneesheer geen kosten aan de nabestaanden mogen worden aangerekend.

11. Besluit

Er blijft heel wat bewegen met betrekking tot de behandeling van mensen na de dood en de wijze waarop een afscheid wordt ingevuld. Onder meer het vervullen van de persoonlijke wens van de overledene of diens familie blijft een aanleiding om te vragen naar aanpassingen van de bestaande regelgeving en een uitbreiding van de mogelijkheden. Een meer persoonlijke invulling kan immers helpen bij het rouwen. Daarnaast veranderen de technieken voor de lijkbezorging: ook dat geeft aanleiding tot aanpassing van de regelgeving.

Bij elke vraag en elk voorstel tot wijziging moet de waardigheid van de overledene vooropstaan.

In concreto willen de indieners van deze conceptnota de volgende bezorgdheden uiten en vragen ze de Vlaamse Regering daarvoor initiatieven te nemen:

- in de vragen naar een persoonlijke invulling komt de terugkeer naar de natuur en de helende kracht van de natuur steeds meer naar voren. Dat verklaart ook de stijgende interesse in een laatste rustplaats in de natuur en de vraag naar natuurbegraafplaatsen. De indieners van deze conceptnota willen dan ook de aanleg van natuurbegraafplaatsen verder faciliteren en de bestaande drempels die de aanleg ervan zouden kunnen hypothekeren of vertragen, zo veel mogelijk wegnemen;
- daarnaast willen de indieners van deze conceptnota aandringen op bijkomende initiatieven om de digitale afhandeling van verscheidene administratieve zaken die zich aandienen nadat iemand overleden is, uit te breiden;
- kwaliteitsbewaking is uitermate belangrijk in deze sector. De indieners van deze conceptnota roepen de Vlaamse Regering op om alles in het werk te stellen om, in samenwerking met de sector, tot de uitwerking van een kwaliteitslabel te komen. Ze vinden dat in het bijzonder belangrijk omdat sinds 1 januari 2018 door de afschaffing van de Vestigingswet eender wie begrafenisondernemer kan worden. Dat maakt het meer dan ooit noodzakelijk dat mensen weten bij wie ze, in volle vertrouwen, terecht kunnen.

Daarnaast stellen de indieners van deze conceptnota de volgende concrete aanpassingen van de regelgeving voor:

A. Gebruik van nieuwe technieken

De Gezondheidsraad van Nederland heeft uitvoerig onderzoek gedaan naar alternatieve technieken van lijkbezorging, in het bijzonder de veiligheid, de duurzaamheid en de waardigheid ervan. De conclusie luidde dat alkalische hydrolyse aan de gestelde voorwaarden voldoet en de Vlaamse bevoegde minister verklaarde dat hij dat advies beschouwt als een belangrijk document. Bovendien staat ook de sector ervoor open om eventueel nieuwe technieken toe te passen. Daarom dringen de indieners van deze conceptnota erop aan dat een milieu-inschatting wordt gemaakt, alsook een ethische inschatting door het Belgisch Raadgevend Comité voor Bio-ethiek. Op basis daarvan kunnen dan verdere beslissingen worden genomen over de decretale verankering van de mogelijkheid tot het toepassen van andere technieken van lijkbezorging dan crematie en begraving, hetzij door een aanpassing van het decreet van 16 januari 2004 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging, hetzij in een nieuw decreet.

B. Inrichting van crematoria

Het Vlaamse regeerakkoord 2019-2024 stelt de instap van de private sector in de crematoria in het vooruitzicht. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat een private initiatiefnemer evengoed ter verantwoording kan worden geroepen als de waardigheid van of een gelijke behandeling tussen mensen in het gedrang komt. Als daarmee rekening wordt gehouden, kan de mogelijkheid van crematoria als zuiver technische entiteiten verder besproken worden. De indieners van deze conceptnota stellen immers vast dat niet alleen veel begrafenisondernemers eigen afscheidsruimtes inrichten waar op een serene manier afscheidsplechtigheden kunnen worden georganiseerd, maar dat ook heel veel lokale besturen daarvoor een of meer ruimten ter beschikking stellen.

C. Taken van de lokale besturen op de begraafplaatsen

De indieners pleiten voor een verduidelijking van de taken van de gemeentelijke overheid op de begraafplaats. Begraven of het verstrooien van as mag volgens de regelgeving alleen door een persoon die de gemeente heeft aangesteld, maar een bevraging toont aan dat het toch in meer dan 40 procent van de steden en gemeenten door de begrafenisondernemer wordt gedaan. Daarover wordt een verduidelijking gevraagd, en een betere afstemming tussen de regelgeving en de praktijk, zodat iedereen – zowel de gemeentelijke overheid als de begrafenisondernemer – weet wat wel en wat niet tot de eigen opdrachten behoort.

D. Lijkbezorging van behoeftigen

Iedereen heeft recht op een respectvol afscheid, ook wie daar niet zelf voor kan zorgen of geen nabestaanden heeft die daarvoor kunnen zorgen. Er zijn evenwel grote verschillen in de manier waarop steden en gemeenten daarmee omgaan. Een minimale dienstverlening, uit respect voor de overledene is volgens de indieners wenselijk, net zoals een duidelijke omschrijving van wat wordt verstaan onder 'een behoeftige'. Om spanningen te voorkomen is het bovendien belangrijk om klaarheid te scheppen over welke overheid in die situatie de kosten op zich moet nemen. Meer decretale zekerheid over de lijkbezorging van mensen zonder nabestaanden is eveneens wenselijk.

E. Concessies

De indieners van deze conceptnota stellen vast dat volgens een strikte interpretatie van de tekst van het decreet het verlenen van concessies alleen mogelijk is voor graven en columbaria. Met dit voorstel willen ze die mogelijkheid dan ook uitbreiden met urnenvelden. In de praktijk blijkt immers het merendeel van de steden en gemeenten die mogelijkheid al aan te bieden. Vanzelfsprekend moet de onderhoudsverplichting gelden voor elke vorm van concessie.

F. Laatste wilsbeschikking

De elementen die in een laatste wilsbeschikking opgenomen kunnen worden, werden de laatste jaren stelselmatig uitgebreid. De wens van een persoon om zijn lichaam na zijn dood aan de wetenschap te schenken kan momenteel in een wilsverklaring worden geuit. Toch komt het voor dat die wilsverklaring, door omstandigheden, niet wordt gevolgd. Er wordt dan ook voorgesteld om de nodige decretale aanpassingen te doen opdat de wens om het lichaam na de dood aan de wetenschap te schenken ook in de laatste wilsbeschikking kan worden opgenomen.

G. Medisch attest naar aanleiding van een overlijden

Regelgeving moet eenvoudig zijn en geen handelingen verplicht maken die niet strikt noodzakelijk zijn. Zonder afbreuk te doen aan de noodzakelijke garanties bij de vaststelling van de doodsoorzaak moet daarom worden onderzocht in welke mate de methode van dubbele attestering kan worden vereenvoudigd. Tijdens de hoorzittingen van maart 2019 over dat onderwerp leken zowel de sector als de lokale besturen daar zeker voor gewonnen. Eventueel kunnen de beslissingen die de Vlaamse Regering naar aanleiding van de coronacrisis in dat verband hebben genomen, tot inspiratie dienen. De regering besloot toen dat van het verplichte tweede attest van een geneesheer kon worden afgeweken als het overlijden in een ziekenhuis plaatsvond of als bij een overlijden buiten een ziekenhuis de behandelende geneesheer had bevestigd dat het overlijden te wijten was aan de infectieziekte ten gevolge waarvan de civiele noodsituatie met betrekking tot de volksgezondheid werd afgekondigd. Daarom stellen de indieners van deze conceptnota voor dat van de dubbele attestering kan worden afgeweken als het overlijden heeft plaatsgevonden in een ziekenhuis en bij uitbreiding mogelijk ook in een woonzorgcentrum.

Katrien SCHRYVERS
Jo BROUNS
Brecht WARNEZ
Katrien PARTYKA
Koen VAN DEN HEUVEL
Peter VAN ROMPUY